

YENİÇERİ OCAĞI'NIN KALDIRILIŞININ TAŞRADAKİ YANSIMASI (1826-1827)

Yrd. Doç. Dr. Hamiyet SEZER*

Bilindiği gibi Yeniçeri Ocağı, I. Murat zamanında hükümet merkezinde padişahların maiyyetinde daimi ücretli askerlerden kurulmuştu. Başlangıçta, Osmanlı Devleti'nin başarısında önemli rol oynamış ve iki buçuk yüzyıl Ocak, düzenli bir şekilde işlemiştir¹. Yeniçeri Ocağı'nın işleyişi, ocağa asker almadaki kurallar 17. yüzyılın ilk yarısında bozulmaya başlamıştır. Önceleri Acemi Ocağı'nda yetiştikten sonra Yeniçeri Ocağı'na geçilmekteyken daha sonra bu kural bozulmuş, dışardan da asker alınmaya başlamıştır. Bu durum sonraki yıllarda daha da kötüleşmiş, asker olmadığı halde, elinde yeniçerilerin aldıkları ulufeyi almak için esame belgesi olan kişiler artmıştı. Ayrıca, yine Yeniçeri Ocağı'nda düzenli olarak yapılan talimler aksamaya başlamıştı. Devlet adamları, bozulmayı görmüşler, tedbirler almaya başlamışlardı. Bu çalışmalar özellikle 18. yüzyılda başlamış, diğer yenilik faaliyetleri sırasında, askeri sistemde de düzenleme yapılmak istenmiştir. Örneğin, Amcazade Hüseyin Paşa zamanında (1701) yine, 1728'de III. Ahmet zamanında Nevşehirli Damad İbrahim Paşa öncülüğünde çeşitli düzenlemeler yapılmaya çalışıldığı bilinmektedir. Askeri sistemde yenileştirme çalışmaları durmamış, devam etmiştir. Bu durum II. Mahmut döneminde artık bir şey yapılamayacağını görüldükçe, ocağın kaldırılmasına karar verilene kadar sürmüştür.

* A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın **Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I**, Ankara, 1988 adlı eserinde Ocağın kuruluşu, gelişimi ve sonu hakkında oldukça detaylı bilgiler verilmektedir. Ayrıca bkz., Mücteba İlgürel, "Yeniçeriler" **İA**, c. 13, s. 385-395; Sadi Koçaş, "Yeniçeri Ocağı Nasıl Kuruldu ve Niçin Kaldırıldı" **Resimli Tarih Mecmuası**, sayı 24(Aralık 1951), s. 163-166; Mustafa Cezar, "Yeniçeriler" **Resimli Tarih Mecmuası**, sayı 27(Mart 1952), s. 1382-1384.

Yeniçeri Ocağı'nın bozulmasında çeşitli etkenler vardır. Bunlardan birisi kuvvetli bir elin Ocak üzerinden kalkmasıdır. Bunun anlamı, artık padişahlar saraya kapanarak işleri yürüttüklerinden, Ocak ile de ilgilenmez olmuşlardı demektir. Bir diğer etken, iltimas, iltizam ve himaye ile Yeniçeri Ocağı'na kanun harici adam alınması ve bir de makam, mevki hırsı ve can kaygısıyla vezirlerin, ağaların kendi arzularına hizmet etmek üzere Ocağı isyan için tahrik etmeleri idi². Tabii Ocağın bozulmasında daha önce belirttiğimiz, devletin diğer kurumlarında olduğu gibi İmparatorlukta genel bir çöküntünün başlamış olmasını da göz önünde bulundurmak gereklidir³.

Yeniçerilerin askerlik dışında başka işleri var mıydı? Bu sorunun cevabı yeniçerilerin toplumdaki yeri açısından önemlidir. Konuyu incelediğimizde, savaş zamanları dışında, yeniçerilerin İstanbul ve taşrada değişik hizmetleri olduğunu öğrenmekteyiz⁴. Bunlardan birincisi, Divan-ı Hümayun muhafızlığıdır. İstanbul'da bulunan yeniçeriler, yangın çıktığında itfaiye vazifesi görürler, zaman zaman yeniçeri ağasıyla inzibatı sağlarlar, karakolların, kale kapılarının açılıp kapanması, onların görevidir. Sefarethanelemin emniyetinden de yeniçeriler sorumludur. Yeniçeriler, İstanbul dışında, taşrada da görevlidirler. En önemli görevleri kale muhafızlığıdır. Ayrıca, buldukları şehir ve kasabaların emniyetini sağlamaktaydılar⁵.

Bütün bunların dışında, yeniçerilerin rolünü anlamak için idaredeki etkilerinden de söz etmek gerekmektedir. Yeniçeri ocağı, yönetimdeki kişilerin etkisinde kalarak idarede rol oynamaktaydı. Örneğin bir vezirin

² İ. Hakkı Uzunçarşılı, a. g. c. s. 477.

³ Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", *A. Ü. D. T. C. F. Dergisi*, c. V/3 (1947), s. 295-300. Bu makalede Akdağ, tımar sisteminin bozulmuşu gibi ekonomik sebeplerin ve sosyal düzende ki olumsuz değişikliklerin de Yeniçeri Ocağının kötüye gidişinde etkili olduğuna açıklık getirmektedir. Akdağ'ın açıklamalarına göre; Bayezid isyanından sonra yasağcı veya korucu adı ile Anadolu'nun her tarafında yeniçeri grupları yerleştirilmişti. Hem tımar erbabının isyanlarının uzaması hem de III. Murat devrinde İran seferlerine başlanması yeniçerilerin Anadolu'da yerleşip kalmalarına yardım etmişti. Artık vilayetlerde emniyet tımarlılardan alınıp, ocaklılara verilmiştir. Anadolu'ya yayılan yeniçeriler birçok yerde idareci olarak görev almış, subaşı v. b. olmuşlar, çiflikler kurmuşlardır. Bütün bunlar ekonomik ve sosyal değişimleri getirmiştir.

⁴ Mustafa Akdağ, a. g. m.'de yeniçerilerin taşraya dağılmalarını anlatmıştır.

⁵ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a. g. c. s. 321, Mücteba İlgürel, "Yeniçeriler", *İA*, s. 388-389.

tarafında yer alıp, isyan ederek, sadrazam yapabiliyorlar ya da sadrazama karşı ayaklanarak sadrazamı değiştirebiliyorlardı. Aynı şey padişahlar için de söz konusuydu. Patrona Halil İsyanı ve arkasından ocağın ayaklanmasıyla sadrazam Damat İbrahim Paşa katledilip, padişah III. Ahmet hal'edilmiştir. Yine III. Selim ve Alemdar Mustafa Paşa olaylarında da yeniliğe karşı çıkan yeniçeriler rol oynamıştır. Tabii bütün bunlar Osmanlı idaresinin zayıflamaya başladığı dönemlerdi. Son zamanlara gelindiğinde ise, yeniçeriler, kadın-erkek ayırmadan saldırılar yapıyorlar, barikatlar kurarak ortalarda birbirleriyle mücadele ediyorlar, tüccar, esnaf ve amelenin, hiç çalışmadan kazancına ortak oluyorlar, tüccar gemilerine balta asıyor, meyhanelerde rezalet çıkarıyorlardı⁶. Yeniçerilerin bu durumları, ilgisiz kişilerin yeniçeri olarak sayılarının artmış olması ve Rum isyanındaki başarısızlık gibi nedenler Yeniçeri Ocağı'nın kalkması gerektiği düşüncesini kuvvetlendirdi⁷.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılma sebeplerinden yukarıda kısaca söz ettikten sonra kaldırılış aşamasının nasıl olduğu konusuna geçebiliriz. Burada yine özetle İstanbul'daki durum anlatıldıktan sonra asıl üzerinde duracağımız taşrada ne gibi tedbirler alındı ve neler uygulandı gibi soruları açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

Yeniçeri Ocağı kaldırılmaya girilmeden önce II. Mahmut bazı politikalar uyguladı. II. Mahmut, öncelikle Yeniçeri Ocağı'nda düzenleme yapmada dikkatli ve akıllıca davranıyordu. III. Selim ve Alemdar olaylarını yaşadığından aynı durumla karşılaşmamak için bu gerekliydi ve Ocağa görünüşte iyi davranıyordu⁸. Devleti ayakta tutabilmek için

⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a. g. c. s. 515.

⁷ Ocağın kaldırılması, sebepleri ile ilgili ayrıca bkz. ; Necdet Berkay, **Yeniçerilerin Yok Edilmesi ve Ordumuzun Yeniden Kurulup Gelişmesi**, Ankara, 1949; Tuncer Baykara, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasının Sosyal Sonuçları", **Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989, Bildiriler**, İstanbul, 1990, s. 147-155; Yücel Özkaya, "Anadolu'daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve İzmir'de Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge", **A. Ü. D. T. C. F. Dergisi**, c. XXIII/1-2(Ocak 1965), s. 75-90.

⁸ II. Mahmut'un yeniçerilerle ilgili görüşleri: II. Mahmut, Yeniçeri Ocağı'ndaki düzensizlikleri farketmiş ve bunları da çeşitli vesilelerle ifade etmiştir. Kaymakam Paşa'ya yazdığı Ocak ile ilgili bir hatt-ı hümayunda kimlerin Ocaklı sayılıp, kimlerin Ocaklı sayılmayacağını ifade etmektedir. Buna göre, kitaba , şeriata, kanunlara uygun davrananlara kötülük yapanların kahrolmasını, şeriata, kanunlara, müslümanlığa aykırı işler yapanların Ocaklı olmadıklarını, böyle olanların cezasının verilmesi gerektiğini açık-

düzenli, eğitilmiş askerlerin gerektiği bilincinde olduğundan Ocak'ta yenilik yapmaya çalışıyordu. Bunun için özellikle sık sık yeniçeri ağası ve sadrazam değiştirerek kendine güven veren kişileri iş başına getiriyordu⁹. II. Mahmut, Ocak'ta bir şekilde kendine yakın adamları başa getirerek güç kazandıktan sonra sıra sadrazama gelmişti. Kendisine yeniçerilerle ilgili düşüncelerini gerçekleştirmeyi başaracak güçlü bir sadrazam gerekiyordu. Padişah, o sıradaki sadrazam Galip Paşa'ya düşüncelerini açtığına, Paşa, kendisinin bu işte başarılı olamayacağını, cesur, gözü pek bir sadrazamın örneğin Benderli Selim Paşa'nın başarılı olabileceğini söylemiştir. Böylece Selim Paşa 1824 Ağustosunda (1240 Muharremi) sadrazam olmuştur. Bundan sonra bir yeniçeri ağası gerekliydi. Ağa Hüseyin Paşa'nın tavsiyesiyle bu göreve de daha önce Paşa'ya Ocak'ta bazı değişiklikler yaparken yardımcı olan Celaleddin Ağa 1825 Ağustosunda (1241 Muharremi) getirildi. Önemli mevkilerdeki bu değiştirmelerden başka ulemeden da yararlanmak için tedbirler alındı. Öncelikle Şeyhülislam Mekkizade Asım Efendi'nin yerine 26 Ekim 1825 (13 Rebiülevvel 1241) tarihinde Kadızade Tahir Efendi getirildi. Bazı alimlere payeler verilerek, meşhur dersiamların rütbeleri ve dereceleri arttırılarak ilmiye sınıfı da kazanıldı¹⁰. II. Mahmut ulemanın desteğini sağlamakla yeni talimli ordunun kanuna uygun olduğuna dair ferman alacak böylece, sadece yeniçerileri değil aynı zamanda İstanbul'daki halkın çalışan kesiminin örgütlendiği esnaf loncalarını da etkileyebilecekti. Çünkü yeniçeriler esnaf loncalarıyla da sıkı ilişki içindeydi. Örneğin, kahve ithalatı askerler için önemli bir gelirdi¹¹.

Bu aşamalardan sonra devlet ileri gelenleri uzun görüşmeler yaptı. Yeniçeriler kuşkulandırılmadan eğitilmiş bir ordu kurulmalıydı. Bunun için de onların içinden seçilecek kişilerden Eşkinici adında asker yazılmasına karar verildi. Talim yaptırılacağı Ocak ileri gelenlerine gerekele-

lamaktadır. Yine başka bir hattında yeniçerilerin savaşa gitme konusundaki isteksizliklerini ve içlerine aldıkları askerlikle ilgisi olmayan kişileri yermektedir. Bkz. Bekir Koç, **II. Mahmut'un Beyaz Üzerine Hatt-ı Hümayunları**, A. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996, s. 43-44.

⁹ Bu değişiklikler konusunda, ayrıntılı bilgi için bkz. , İ. Hakkı Uzunçarşılı, a. g. c. s. 523-528.

¹⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a. g. c. s. 529-531.

¹¹ Süreyya Faroqhi, **Der Bektaschi-Orden in Anatolien**, Wien, 1981, s. 108-109.

riyle beraber anlatılmış, onlar da durumu kabul ederek, karşılığında rütbe vaadi almışlardı. Ferman ve fetva çıkmış, Eşkinici yazılmaya başlanmıştı¹². Ancak, Ocak ileri gelenleri talim işini kabul ettikleri halde içlerinden bazıları mani olmak için el altından çalışıyorlardı. İşler tereddütlü yürüyordu. Talim yaptıracak kişiler bulunmuyordu. Yeniçeri ileri gelenleri talimden sadece silah talimini anladıklarından bu işe söz verdikleri halde yanaşmıyorlardı. Ayrıca, yeniçeriler arasında yeni talim nedeniyle elde olan yeniçeri esamelerinin ellerinden alınacağı yollu propaganda yapılmaktaydı. Hükümet, bu olaylara karşı İstanbul kadılığına emr-i âli göndererek esame satışını yasaklamış, elde olan esamelerin hayatları boyunca ellerinde kalacağını duyurmuştu¹³. Hükümet, her ihtimale karşı tedbirli davranıyordu. Bir olay çıkması karşısında hazırlıklı olmaları için topçu, humbaracı, lağımçı ve tersane ocakları reis ve zabitleri uyarılmışlardı. Boğaz muhafızları Ağa Hüseyin Paşa ve İzzet Mehmet Paşa'nın maiyyetlerindeki 3000 kadar askerleriyle süratle İstanbul'a geçebilmeleri için kayıklar hazırlanmıştı. Sonunda, Eşkinici talimini önlemek için sürdürülen çalışmalar sonuç verdi. 15 Haziran 1826 (1241 senesi Zilka'desinin 9. perşembe gecesi) güneş battıktan sonra yeniçeriler, aralarındaki karar gereğince Et Meydanı'na toplanmaya başladılar. Yeniçeriler, Ağa kapısına saldırıp yağma ettiler. Taşkınlıklar sabaha kadar sürdü. Daha sonra kazanlarını Et Meydanı'na çıkarmışlar, bunlara cebehane, saraçhane kazanları da katılmıştır. İsyancılar yeni talimi istemiyordu. İstekleri kabul edilmedi ve katledilmelerine fetva verilerek, Sancak-ı şerif çıkarıldı. Halk da Sancak-ı şerif altına çağrıldı. Bu olaylar sonucunda yeniçeriler tam manasıyla darmadağın edildi. Kışlaları yakılarak ortadan kaldırıldı. Birçok yeniçeri idam edildi. Kaçabilenler İstanbul dışına kaçmıştı. Olayın ertesi günü Yeniçeri Ocağı'nın tamamen kaldırılmasına karar verilerek ferman hazırlandı. Hazırlanan ferman Sultan Ahmet Camii minberinde Esad Efendi tarafından okunmuştur. Bu emr-i âli sureti daha sonra bütün sancaklara gönderilmiştir¹⁴.

¹² Esad Efendi, *Üss-ü Zafer*, İstanbul, 1293, 36-40.

¹³ Bu konudaki emir sureti için bakınız Esad Efendi, a. g. e. s. 66-67.

¹⁴ Ocağın kaldırılışını detaylı olarak Esad Efendi, *Üss-ü Zafer*'de anlatmaktadır. Bunun dışında, Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 12, İstanbul, 1309, s. 162-169; Lütfü, *Tarih-i Lütfü*, c. 1, İstanbul 1290, s. 8-11; İ. Hakkı Uzunçarşılı a. g. c. s. 548-559 ve Ahmed Cevad, *Yeniçeriler*, İstanbul, 1299, s. 275-302'de aynı konu ayrıntılı olarak bulunmaktadır.

Yeniçeri Ocağı'nın ilgasını ilan eden fermanında; Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşunda devlete faydalı olduğu ancak zaman geçtikçe içlerine çeşitli fesatlar ve uygunsuz adamlar karıştığı ve son 100 yıldır savaşlarda başarılı olamadıkları ve düşmanların Osmanlı topraklarını ele geçirdikleri, birkaç defa talimli asker birliği kurulduysa da bunlara karşı çıkarak isyan edip kurulan askeri birliklerin kaldırılmasına sebep oldukları, bunları âdet haline getirdikleri, son olarak, yeni bir talimli ordu kurulmasına karar verilerek çalışmalara başlanıldığı, ancak yine bunların ayaklandıkları, söylenenleri dinlemedikleri için üzerlerine kuvvet gönderilerek, kışlalarının yakıldığı ve cezalarının verildiği anlatıldıktan sonra yeniçerilik nam ve nişanlarının tamamen kaldırıldığı ilan edilmiştir. Aynı fermanında, Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında bir ordu kurulacağı duyurulmuştur¹⁵. Emr-i âli'de bu durumun Rumeli ve Anadolu'nun üçer koluna ve bütün ülkeye duyurulması ilan edilmiştir. Bunun için, her mahallenin imamı cami ve mescitlerde durumu ilan edeceklerdi. Ayrıca emirden anlaşıldığına göre, hiç kimsenin elinde olan ulûfe ve esamesine zarar gelmeyecek, ellerindeki belgeleri kanıtlayanlar ulufelerini alabileceklerdi.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı ilan edildikten sonra, Ocağa ait olan ünvan, rütbe, elkab, nişan v. b. tabirler kaldırılmış, bunlar yeniçerilerin çoğunlukta olduğu yerlere görevliler gönderilerek takip edilmiştir. Bu amaçla, sadrazam dairesi başçavuşlarından Hacı Ali, Kartal, Gebze, İzmit, Sapanca, Hendek, Geyve taraflarına, sadrazam buhurdancısı Rüstem Ağa Bursa dolaylarına, sadrazam tatarlarından Hacı Osman Ağa da Bolu, Kastamonu, Osmancık, Çorum, Amasya, Niksar'a kadar gönderilmiştir¹⁶.

¹⁵ Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 12, s. 267-271. Esat Efeddi *Üssü zafer*, s. 111-119. Fermanında oldukça detaylı bilgiler verilmektedir. Sadık olan Yeniçeri Ocağı mensuplarına, Yeniçeri Ağası olan Mehmet Ağa'ya Mirahur-ı Evvel payesiyle Dergah-ı Ali Kapıcıbaşılığı, Kul Kethüdası Ağa'ya rütbe-i Mirmiranî ile Hüseyin Paşa maiyyetine, Zağarcı ve Samsoncu Başılıkları Dergah-ı Mualla Kapıcıbaşılık'ları verildiğini yine aynı emr-i âli'den öğrenmekteyiz. Yeni ordunun kuruluşu ile ilgili olarak bkz. Avigdor Levy, "The Officer Corps in Sultan II's New Ottoman Army, 1826-39", *IJMES* 2(1971), s. 21-39; Musa Çadırcı, "Osmanlı Ordusu'nda Yeni Düzenlemeler(1792-1869)", *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II*, Ankara, 1983, s. 85-100.

¹⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a. g. e. s. 559.

Bütün bu gelişmelerden sonra, Anadolu'daki sancaklarda yeniçerilerle ilgili ne gibi önlemler alınmış ne gibi işlemler yapılmıştır? sorularını açıklayabiliriz.

Belgeleri incelediğimiz zaman bütün sancaklara, Ocağın kaldırılması ve alınan tedbirlerle ilgili bir çok emir gönderildiğini ve bunların uygulandığını görmekteyiz.

Sultan Ahmet Camii'nde yeniçeriliğin kaldırıldığını ilan eden emri âlinin bir sureti, başlarına gideceği yerlerin kadı, yönetici, ileri gelenlerine hitabı içeren kısım eklenerek sancaklara gönderilmiştir. Bu emirlerin kayıtlarını şer'iyye sicillerinde bulmak mümkündür¹⁷.

Bilindiği gibi yeniçerilerin savaşa gitmekten başka işleri de vardı. Örneğin kale muhafızlığı bunlardan biridir. Yeniçeri Ocağı kaldırılınca, kalelerdeki yeniçerilerin de işleri sona ermişti. Fakat, kalelerin de savunulması için askere ihtiyaç vardı. Bunun için de çözüm hemen bulundu. Öncelikle, mesela, Karadeniz Boğazı'nda bulunan 12 kaledeki askerlerden isteyenler, Serasker Paşa maiyyetine asker yazılmış, memleketine gitmek isteyenler gönderilmiş ve evli olanlar yerlerinde bırakılmıştır. Bu kalelerdeki askerlerden 300, 400 kadar serasker maiyyetine asker yazılmış, 300, 400 kadar bikâr(işsiz) memleketlerine gönderilmiştir. Kalelerin boş kalmaması için ise, Tophane-i Amire'den 5 adet topçu ortası oluşturulmuştur¹⁸.

Sancaklara gönderilen emir ve buyruclularda kaçan yeniçerilerin öldürülmesi (cezalandırılması) gerektiği, yeniçerilik namının, yeniçeri zabıtlığı ve serdarlığının, yeniçeri yoldaşlığı tabirinin, nişanının, zağarcılık, turnacılık, hasekiliğin yasaklandığı, herkesin kendi işiyle gücüyle uğraşmasının gerektiğini belirtildiğini, karşı gelenlerin cezalandırılacağını açıklandığını, İstanbul'a gönderilen ilamların içeriklerinden de anlamaktayız¹⁹. Yasaklamalar arasında giysilerle ilgili olanlar da vardı. Buna göre, yeniçerilere ait giysiler yasaklanmış olup herkes kendine ait elbi-

¹⁷ Ankara Şer'iyye Sicili, No-910, belge 262; Konya Şer'iyye Sicili, No-71/F-31, s. 110; Tokat Şer'iyye Sicili, No-30, s. 46-48.

¹⁸ Başbakanlık Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi (bundan sonra H. H. olarak verilecektir)-17457.

¹⁹ H. H. 17517-K, 17517-B, 17517-D.

selerini giyecekti. Örneğin esnaflar, esnafa özel kıyafetleri giyeceklerdi²⁰. Sancaklara gönderilen emirlerin karşılık bulduğunu ve uygulandığını öğrenmekteyiz. Bu bilgileri ise yine sancak naiblerinin gönderdikleri ilamlardan edinmekteyiz. Örneğin, Çankırı naibi 1 Temmuz 1826 tarihli bir ilamında, emirlerin duyurularak halkın bilgilendirildiği ve emirlerin uygulanacağı açıklanmaktadır²¹. Yine aynı şekilde Taraklıborlu naibinin ilamında da gelen emirler doğrultusunda hareket edileceği açıklanmaktadır²². Bu ilam örneklerini ve çeşitli yerlerden gelen dilekçeleri çoğaltmak mümkündür. Anlaşılan emirler küçük yerleşimlere kadar ulaşmış ve halk-idareci tarafından kabul edilmiştir. Kabul edilmiştir diyoruz, çünkü, sancaklardan gelen dilekçelerde yöre halkı ve ileri gelenlerinin de mühürlerinin bulunduğunu görmekteyiz²³.

Genel duruma baktığımızda emirlerden ve Ocağın kaldırıldığı ilan edildikten sonra, yeniçerilerin hemen kıyafetlerini değiştirmiş, nişanlarını bırakmış, yeniçeri ve yoldaşlık iddialarından vazgeçerek işleri (ziraat,

²⁰ Tokat Şer'iyye Sicili. No-31, s. 37.

²¹ H. H. 17437-D. İlamda, 15 Haziran 1826'da yeniçerilerin İstanbul'da ayaklanıp yok edildiği, Ocağın kaldırıldığı tekrarlandıktan sonra, kaçanların ulaştıkları yerlerde cezalarının verilmesi konusundaki sol koldan gönderilen sadrazam tatarı Mehmet Ağa tarafından getirilen fermanı aldıklarını, Çankırı mahkemesinde okunup, ilan edildiğini, Asakir-i Mansure-i Muhammediye oluşturulduğunu duyuran sadrazam buyrulduğunu da aldıklarını, emirlerin kabul edilerek ortak kararlar uygulanacağını İstanbul'a bildirmektedir.

²² H. H. 17517-K. 1 Temmuz 1826-25 Zilka'de 1241 tarihli belge. İlamdan; Bolu, Kastamonu, Viranşehir sancakları mutasarrıfı Rauf Paşa'ya yeniçerilik namının, yeniçeri zabitliğinin ve serdarlığının, yeniçeri yoldaşlığı tabirinin, nişanın yasaklandığı, bundan böyle padişahın tayin edeceği vezir, mirmiran, hakim, mütesellim, voyvoda, ayan v. b. itaat etmeleri gerektiğini herkesin işiyle gücüyle uğraşıp, müslümanlığa uymasını isteyen ve bunlara karşı gelenlerin cezalandırılacağını bildiren ferman geldiğini, bu fermanın buyrulduyla birlikte Taraklıborlu mahkemesinde okunduğunu ve duyurulduğunu öğrenmekteyiz. Menemencioğlu Ahmed Bey, Menemencioğulları Tarihi, Yay.Haz. Yılmaz Kurt, Ankara, 1997, s.87'de, Menemencizade Ahmed Kütahya'ya geldiğinde senenin 1241 olduğunu, bu sırada Yeniçeri Ocağının kaldırılmış olduğunu ve yeniçerilerden Kütahya'ya sürgün gelenlerin arkalarından idam emirlerinin gelecek uygulandığını bildirmektedir.

²³ H. H. 17437-C, Çankırı mahkemesinden gelen arz, H. H. 17517, Kastamonu halkı ve ileri gelenlerinin dilekçesi, H. H. 17433-A, Karahisar-ı Sahip'ten gelen belge, H. H. 17517-A, Bolu'dan gelen dilekçe ve arzuhal, Bolu halkı Rauf Paşa'nın uygulamalarından da memnun olduklarını bildirmişlerdir.

zenaat v. b.) ile meşgul olmaya başlamış olduklarını görmekteyiz. Ayrıca, emirlere uymayanlar cezalandırılmıştır²⁴.

İnceleyebildiğimiz, ulaşabildiğimiz belgelerin bize verdiği bilgilerin içinde, Edirne'de ve Sivas'a bağlı Tokat'ta değişik uygulama ve yankıların olduğunu öğrenmekteyiz.

Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırılıp yerine Asakir-i Mansure ordusu kurularak buraya asker yazımı sürdürülmektedir. İstanbul'da korunan ve yardım edilen yeniçeriliğe mensup kişiler, hamallık ve esnafılık yaparak yerleşmişler, çeşitli eşkiyalık yapan yersiz yurtsuz, kim oldukları belirsiz kişilerden kılıçtan kurtulanlar olmuş, yardımcısız kalmış olan kötü kişilerin temizlenmesi gerektiğinden, kimisi cezalandırılmış, kimisi de memleketlerine sürülmüştür. Bunun bütün ülkede böyle yapılması gerekliydi. Ancak, Edirne'deki durum bazı güçlükler ortaya çıkarmıştır. Edirne, saltanat yeri olmuş büyük bir beldedir. Halkı, din ve devlet ne demektir bilse de, içlerinden eşkiyalığı ortaya çıkanlar yakalanmış gerektiği şekilde cezalandırılmıştır. Fakat bölgenin büyüklüğü nedeniyle her bir mahalle, kahvane ve hanlarda bulunan yerli yabancı, ocağa bağlı olan veya olmayan kişiler, mahalle halkı ve imamlardan tek tek araştırılarak halk arasından temizlenmiş, halkın kefil olmadığı kişiler, hatır ve gönüle bakılmadan bölgeden kovulmuştur. Bölge ileri gelenleri emirleri uygulayarak, aldıkları kararlara göre de ocaklı iddiasında olan bazı kişiler kefilleri de olmadığından idam, bir kısmı da başka beldelere sürgün edilmiştir. Edirne'de bunları yapabilmek için araştırmalar yapılarak herkes kefaletle bağlanmış, hatta hamal ve habbazan (çkmekçi) olanlardan olup ileri gelenlerden kefillik yapılmayan kişiler, ellerine tezkere verilerek vilayetlerine gönderilmiştir²⁵.

Sivas Eyaletine baktığımızda, özellikle eyalete bağlı Tokat sancağındaki olayların ve gelişmelerin belgelere yansıdığını görmekteyiz. Sivas valisi Mehmet Paşa'dır. Mehmet Paşa, 3 Haziran 1827'de (7 Zilkade

²⁴ H. H. 17517-D. Kastamonu naibinin 5 Temmuz 1826(29 Zilkade 1241) tarihli ilam. H. H. 17433-B ve H. H. 17433. Karahisar-ı Sahip sancağı mutasarrıfı Bekir Paşa'nın mektupları aynı konuları içermekte ve sadakatini kapı kethüdasına yazdığı mektupta ifade etmektedir.

²⁵ H. H. 17407-B, 22 Ocak 1827 (21 C. Ahir 1242) tarihli Edirne kadısının ilamı, H. H. 17407-A, Edirne'de yeniçeriliğin kaldırılışıyla ilgili Ahmet Cevdet, a. g. c. c. 12, s. 174'te kısaca söz etmektedir.

1242) askerleriyle Tokat'a gelmiştir. Valinin bildirdiğine göre Tokat'da eşkiyalıkla ünlü 26 kişi idam, 6 kişi sürgün edilmiştir. Bu kişilerin isimleri kaydedilmek üzere Divan-ı Hümayun kalemine gönderilmiştir²⁶. Başbakanlık Arşivi'nde bulduğumuz bir belgede idam edilen kişilerin isimleri kayıtlıdır²⁷. Bu isimleri incelediğimiz zaman, Yeniçeri Ocağına mensup bölgedeki kişilerin, özellikle bu belgede sözü edilen karakullukcu²⁸, haseki²⁹, alemdar (bayrak taşıyan), serdengeçti³⁰, gibi gruplara mensup olan şahıslara rastlamaktayız. Bu kişilerin aynı zamanda ekmeççi, yaprakçı, mandıracı olmak gibi özellikleri de vardır. Yine Tokat'dan sürgün edilen kişiler arasında, turnacı³¹, alemdar, Otuzaltının ustası (bilindiği gibi yeniçeriler orta adı verilen gruplara ayrılmıştır) eski serdarlar vardır. Ayrıca, öldürülen ve sürgün edilenlerden vasıflarının ne olduğu belli olmayan yeniçeri taraftarı olabilecek kişiler bulunmaktadır. İdam ve sürgünlerin dışında Tokat'da yeniçerilere ait kahvehanelerin bir kısmı yıkılmış bir kısmı bırakılmıştır. Yine valinin bildirdiğine göre cadde üzerinde 10 adet kahvehane yıkılırken, 35 tanesinin nişanları yıkılarak başka esnaf dükkanlarına çevrilmiştir³². Tokat Şeriyeye Sicilindeki kayıttan öğrendiğimize göre; 37 adet kahve bırakılmış, 40 adet kahve ise yıkılmıştır³³. Yıkılmayan kahveler arasında, Subaşı kahvesi, kapıcı, pasvanbaşı, paşa, dellalbaşı, mehter, menzilci, başçavuş kahvesi yer almaktadır. Yıkılan

²⁶ H. H. 17443-17443-A, bu idam ve sürgün edilen kişilerin rakamı H. H. 17503 numaralı Tokat naibinin ilamında 27 ve 7 olarak verilmektedir. Yani 27 kişi idam, 7 kişi de sürgün edilmiştir. İki farklı rakam söz konusu, ancak, Tokat'da idam ve sürgün edilenlerin isimlerinin yazılı olduğu belgede- H. H. 17414- E nolu belgedir, ekte verilmiştir, Belge I- isimleri saydığımızda 26 idam, 6 sürgün olduğu kesinleşmektedir. Naib rakamları verirken yanlış olmalıdır.

²⁷ H. H. 17414-E. Fotokopisi ektedir. Belge I.

²⁸ Karakullukcu, Yeniçeri Ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuşlara verilen addır. Bunlar, çorbacıların ve zabıtların emir çavuşları idiler. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, İstanbul, 1983, s. 198.

²⁹ Haseki, Yeniçeri Ocağının 14, 49, 66 ve 67. ortalarına mensup olan kişilerdir. M. Zeki Pakalın. a. g. e. c. I, s. 754.

³⁰ Serdengeçti, akıncılardan düşman ordusu içine dalmak veya muhasara altına alınan bir kaleye girmek için fedai yazılan kişidir. M. Zeki Pakalın, a. g. e. c. III, s. 181.

³¹ Turnacı, Yeniçeri Ocağını teşkil eden 196 ortadan 68. ortanın adıdır.

³² H. H. 17443-17443-A, Tokat Şeriyeye Sicili, No-31, s. 108-109'da yıkılan ve bırakılan kahvehanelerin isimlerinin listesi verilmiştir. Bu belgelerde, yıkılmayıp bırakılan 37 , buna karşılık yıkılan 40 adet kahvenin isimleri verilmektedir. Fotokopisi ektedir. Belge II.

³³ Tokat Şeriyeye Sicili No-31, s. 108-109.

kahveler arasında, Tokat'da idam edilen şahısların isimlerinin geçtiğini tespit etmekteyiz. Örneğin, Canbaz kahvesi, Köşkeroğlu kahvesi, Ziyani(cio)ğlu kahvesi; bu adlar idam edilenler listesinde yer almaktadır. Serdara ait olan yer de keçeci dükkanı olmuştur. Böylece Tokat eşkiyadan temizlenmiştir³⁴. Bu arada Zile'de bazı eşkiyaların voyvodayı yendiklerini, voyvodanın birşey yapamadığını validen yardım istediğini ve sonuçta 7 eşkiyanın idam edildiğini, valinin yazısından öğrenmekteyiz. Zile'de bu 7 idam dışında 2'si Tarsus'a, 1'i Kayseri'ye, 2'si Kastamonu'ya olmak üzere 5 sürgünün olduğu da anlaşılmaktadır³⁵.

Yeniçerilerden direnenlerin idam edildiklerine veya sürgün olduklarına Zile'deki olay güzel bir örnektir. Bunun dışında, Kastamonu, Viranşehir'de de bir örneğe rastlamaktayız. Viranşehir'e bir turnacı serdarlıkla gelmişken, birçok olaylara sebep olmasından dolayı, elindeki mektup alınarak vilayetine gönderilmiştir. Mütesellim Şakir Ağa, bu kişinin öldürülmesinde fayda gördüğünü İstanbul'a bildirmiştir³⁶. Ülkenin, birçok yerinde sürgün ve idam olaylarının yaşandığı açıkça örneklerden görülmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Yeniçerilerin kendilerinin olduğu gibi taraftarlarının da sürgün edildiğini yine belgelerden öğrenmekteyiz³⁷.

Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra sürgün ve idamlar dışında başka uygulamalar da yapıldı. Bunlar asayişin sağlanması için cyaletlere

³⁴ H. H. 17443-17443-A.

³⁵ H. H. 17443-17443-A, 17414-E, Zile'deki Yeniçeri Ocağı'na mensup bu eşkiyalar müftü Lütfullah Efendi tarafından korunmaktaymış, ancak, voyvoda ve diğer ileri gelenlerin valiyle görüşüp yardım istemesinden sonra bunlar yok edilmiştir.

³⁶ H. H. 17517-C.

³⁷ Sivas valisi Mehmed Paşa'nın bildirdiğine göre Amasya'da 8 kişi idam 5 kişi (2'si Ankara, 2'si Çorum, 1'i Niksar'a) sürgün edilmiştir. Bu arada Tokat naibi Kara Cehennem lakablı Mustafa Efendi ve eski Tokat müftüsü Yeniçeri Ocağı mensuplarına taraftarlık göstermekte ve naibin gereksiz para topladığı öğrenilmektedir. Naib hakkında soruşturma yapılmış ve sonuçta hapsedilmiş, İstanbul'a bildirilerek ve bir başka yere sürgünü için emir istenmiştir (H. H. 17419). Bunların dışında Amasya'da Yeniçerilere taraftarlık yapan Dubaracı Hasan Niksar'a, Hacı Receb oğlu Mehmed de Sivas Kalesi'ne gönderilmiştir. Ancak, oralarda olmaları uygun görülmeyle Kütahya'ya sürülmeleri için emir çıkmıştır (Kütahya Şeriye Sicili 14, Belge 471). İstanbul'da bulunan Yeniçerilerden kalanlar başka şehirlere sürülmüşlerdir. Örneğin İstanbul'daki Accemi Kışlası'da Rumeli Ağası Mustafa Ağa ve Anadolu Ağası Abdullah Bursa'ya sürülmüşlerdir (Cevdet Askeriye, 10468).

yeni valiler atanması ve mürur tezkeresi uygulamasının sıkılaştırılması, ayrıca eskiden yeniçeri oldukları için onlardan alınmayan vergilerin yeniçerilerden de alınmasıdır.

Yeniçerilerin isyanı İstanbul'da bastırıldıktan sonra asayişin sağlanmasına çalışılmıştır. Bunun için eyaletlere ve sancaklara iyi, güçlü, halkı koruyacak yöneticiler tayin edilmeye başlanmıştır. Bu tayinlerin gerekçesi emirlerde özetle şu şekilde açıklanmaktadır: Yeniçerilerin isyanı yüzünden ülkenin düzenine bakılamamış, ayrıca yeniçeriler sancaklarda fesat çıkardıklarından defedilmeleri gerekiyordu. Bunun için de Anadolu sancaklarındaki halk bunların fesatlarından kurtarılmalıydı. Sancaklar, birer ikişer bunu yapabilecek sadakatli, güçlü vezirlere verilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu vezirler bizzat sancaklarında bulunamayacak ise yerlerine halkı koruyacak mütesellim görevlendirmeleri emredilmiştir. Bu tayinlerden bir örnek; Hamid sancağı mutasarrıfı ve İzmir muhafızına Ağustos 1826 (Evail-i Muharrem 1242) tarihli emir ile Aydın, Saruhan, Teke, Sığla sancakları da ek olarak idaresine verilmiştir. Kendisinden buralara güvenilir mütesellim atamasının yanında arasına buraları dolaşarak kontrol etmesi emredilmiştir³⁸. Başka bir örnek Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Seraskeri, Kocaeli ve Hüdavendigar sancakları mutasarrıfı, İstanbul ve Kale-i Tis'a muhafızı olan Hüseyin Paşa'ya, ek olarak yukarıdaki sebeplerden Menteşe sancağının idaresi verilmiştir³⁹.

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla birlikte bazı ekonomik değişiklikler de yapılmıştır. Ocak mensupları önceleri asker oldukları için nüzûl ve avâriz vergilerini⁴⁰ vermiyordu. Ama artık ödemedikleri bu vergilerin bunlardan da alınması yolunda emirler çıktığını bilmekteyiz. Ocak ilga olunca mensupları diğer halk gibi muamele görerek emlâk, arazi ve durumlarına göre vergilerin alınması istenmiştir. 29 Ocak 1827 (Gurre-i Receb 42) tarihli bu emri alan Sivas valisi buyruldu ile diğer kazalara bildirerek gerekenin yapılmasını emretmiştir⁴¹.

³⁸ Manisa Şerhiye Sicili No:262, s. 70-71.

³⁹ Mühimme Defteri No: 242, s. 143, Hüküm 470.

⁴⁰ Bu konuda bkz. Ömer Lütfü Barkan, "Avarız", İA. c.2, s.13-19.

⁴¹ Tokat Şerhiye Sicili No: 31, s. 59, 29 Ocak 1827 tarihli emir ve s. 59-60, 25 Şubat 1827-27 Receb 242 tarihli buyruldu.

Bütün bu uygulamaların dışında, bu dönemde bir başka uygulama daha dikkat çekmektedir. O da, mürûr tezkeresi uygulamasının sıkılaştırılmasıdır.

Yukarıda anlatıldığı gibi bir kısım yeniçeri öldürülüp, sürgün edilirken bir kısmı da memleketlerine gönderilmişlerdir. Yeniçeriler yok edildikten sonra İstanbul'da güvenliği sağlamak gerekiyordu. Bunun için de ne oldukları ne işle uğraşdıkları belli olmayan hamal, manav vb. belli kabahatleri olmayan kişiler ellerine mürûr tezkereleri⁴² verilerek memleketlerine gönderilmiştir. Bunların oralarda ziraatla ya da başka işleri varsa onlarla meşgul olacakları düşünülmüştür. Böylece, İstanbul şüpheli kişilerden temizlenmeye çalışılmıştır. Fakat devlet adamlarında, bu kişilerin İstanbul'da iyi para kazandıkları, bu yüzden gönderildikleri yerlerde oturup, ziraatla uğraşmayacakları, çok geçmeden bir bahane ile memleketlerinden tezkereler alarak, üçer beşer İstanbul'a tekrar gelebilecekleri düşüncesi de vardı. Buna engel olunmalı idi. Bu nedenlerle sancaklara men'-i mürûr düzenine öncekinden daha çok özen gösterilerek, bu tür olaylara fırsat verilmeyerek, böyle kişilerin İstanbul'a tekrar gönderilmemesine dikkat edilmesini isteyen emirler gönderilmiştir. Bir kişinin İstanbul'da gerçekten işi varsa kefile bağlandıktan sonra eline mürûr tezkeresi verilecek ve İstanbul'a gitmesine izin verilebilecekti. Aksi takdirde kimseye tezkere verilmemesi tenbih edilmiştir⁴³. İzin alan kişi işlerini bitirdikten sonra memleketine geri dönecekti. Tezkere verilen kişilerin tezkereleri yollarda geçtikleri yerlerde kontrol edilecekti. Soruşturma sonucunda tezkere usulsüz görülürse tezkereyi veren ve geçmesine izin veren idareciler de dahil gereken kişiler cezalandırılacaktır⁴⁴. İstanbul'dan

⁴² Mürûr tezkeresi ile ilgili olarak bkz. Musa Çadırcı, "Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men'-i Mürûr ve Pasaport Nizamnameleri", **Belgeler**, XV/19, s. 169-181.

⁴³ Manisa Şerhi Sicili No: 262, s. 53-54, 5 Ağustos 1826-Gurre-i Muharrem 1242 tarihli belge.

⁴⁴ Mühimme Defteri 242, s. 129, Anadolu'nun sağ koluna gönderilen 13 Ekim 1826- 11 Ra 242 tarihli emir. Mürûr tezkeresi verilmesine özen gösterilmesi konusundaki uyarıya ve cezalandırmaya iyi bir örnek verecek olursak; Nevşehir'de usulsüz kefalet veren İsmail adlı kişi cezalandırılmıştır. Olayın gelişimi şöyledir: Nevşehir'e sürülmüş olan Mehmed adlı kişi Nevşehir sakinlerinden İsmail adlı birisinin kefaletiyle mürûr tezkeresi alarak, İstanbul'a gelip, manavlık yapmaya başlamıştır. Olay öğrenilmiş, bu kişi yakalanarak tekrar vilayetine gönderilmiştir. Fakat, bu olayda İsmail adlı kişinin kefalet vermesi kabahat olduğundan bu kişinin cezalandırılması gerekmiş ve Kütahya'ya sür-

insanlar, ellerine mürûr tezkereleri verilerek gönderilirken bazı olayların ve usulsüzlüklerin çıkabileceği de gözardı edilmemiştir. Bu ihtimaller konusunda da sancak idarecileri dikkatli olmaları için uyarılmışlardır. Ne gibi olaylar yaşanabileceği ise belgelerde detaylı olarak anlatılmıştır. Şöyle ki, bu kişiler doğruca vilayetlerine gitmeyip yolda başka yerlere gidebilirler veya bazı kaçaklar aralarına karışabilirdi. Bu yüzden yollar-daki zabıtlere önemli iş düşüyor, dikkat etmeleri gerekiyordu. Memleketlerine tezkereler ile dönen kişiler yollarda zabıtlerce dikkatle kontrol edilmeli ve elinde tezkeresi olan kişinin başka yere gitmesine izin veremeyerek yollarına devam etmesi sağlanmalıydı. Eğer içlerinde tezkeresiz kaçak bulunursa emir gereği yok edilmeli idi. Bu konular, Üsküdar'dan Bolu'ya kadar ve diğer yerlerin kadı, naib, mütesellim vb. bildirilmiştir. Nitekim Bolu yolu üzerinde Asitane tezkeresi olmayan ve derbendlerden ve Düzce'den çevrilen 33 kişiden 11'inin kaçak oldukları anlaşılmış ve cezaları verilmiştir. Yine bazılarının ellerindeki vilayet tezkerelerinin tarihlerine bakılmış. vak'a sırasında İstanbul'a erişemeyip yoldayken döndüklerini ifade etmişler, ancak sahte olduğundan vilayetlerine gönderilmişlerdir⁴⁵.

Peki, Yeniçerilerin ellerindeki Ocağa ait eşya ve mallar ne olmuştur? Bu soruya bir örnekle cevap verebiliriz. Antakya'ya giden emirde yeniçerilerin ellerindeki ocağa ait malların, Halep kalesi cephanesine konulması emredilmiştir. Ancak, bu emre karşılık olarak Antakya halkı dilekçelerinde, gelen emirleri yerine getirdiklerini, fakat ocağa ait eşyaların orada olmadığını “. . . ocağ-ı mezkûre müteallik emanet ve orta malı ve sair mezkûrelerin asla ve kat'a birisi Medine-i Antakya'da olmadığı zâhir. . . ”ifadesiyle anlatılmaktadır⁴⁶. Devletin, Yeniçeri Ocağı'na ait mallara el koyma siyasetini uyguladığı anlaşılmaktadır.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı, taşrada yukarıda anlattığımız çalışmalarla sürdürülürken, bu olayın yurt dışında da yankı uyandırdığını öğrenmekteyiz. Örneğin, Sardunya elçisinin bir yazısında, Sardunya kralının gelişmelerden memnuniyetini ve tebriklerini bildirmektedir⁴⁷.

gün edilmiştir. Kütahya naibine de İsmail'in başka yere gönderilmemesi bildirilmiştir(Kütahya Şerhiye Sicili, No-14, belge-453).

⁴⁵ H. H. 17517-J

⁴⁶ H. H. 17414, 17414-C.

⁴⁷ H. H. 17454. Sardunya elçisinin talimnamesi tercümesi. Bkz. Belge III.

Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra, daha önce isimlerini verdiğimiz gibi bölgelere teftiş amacıyla İstanbul'dan görevliler gönderilmiştir. Bunlar gittikleri bölgeler hakkında bilgi vermiştir. Burada Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonraki durumu yansıtmaya açısından önemli gördüğümüz bir örnek ile, yeniçerilerle ilgili konumuzu bitireceğiz. Görevlilerden birisi sadaret tatarlarından Hacı Osman Bolu'ya gitmiştir. Osman, Bolu yönünde izlediği yol üzerinde seçtiği yerleri anlatan bir rapor sunmuştur. Buna göre; Osman, Bolu'da çarşı pazarda dolaşmış, kimseden ağa, bayraktar tabirlerini duymadığını, herkesin işleriyle meşgul olduğunu, aslında halkın başlarına uzun fes giymeyi adet edindiği halde kimsede fes görmediğini, kimsenin üzerinde silah taşımadığını ifade etmiştir. Osman, Bolu'dan Kastamonu'ya geçmiş, orada üç gün kalıp incelemeler yapmıştır. Kastamonu'da da kişiler silah taşımamakta ve hasat mevsimi olduğundan herkes kendi işiyle meşgul olmaktadır. Kastamonu'dan sonra Osmancık, Amasya, Niksar'ı ziyaret eden Osman, buralarda da emirlere aykırı bir davranış görmediğini bildirmiştir⁴⁸.

Sonuç; 500 yıla yakın varlığını sürdürmüş olan Yeniçeri Ocağı, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve ekonomik gidişinin bir sonucu olarak da askerlik hizmetlerini yerine getiremeyen, ücret almakla yetinen kişiler tarafından doldurularak, devlete yük olmasının yanında, başkente zaman zaman isyanlar çıkarmaları, idarecileri bu ocağı kaldırmaya sevk etmiştir. Ocak kaldırılırken, birçok yeniçeri öldürülmüş, sürgün edilmiş, mallarına el konulmuştur. Eskiden yeniçeri olan ve kurtulan kişiler sonradan ziraat v. b. işlerle uğraşlarını sürdürmüş, bazıları yeni orduya kayd olmuştur. Yeni orduya kayd olanların nasıl ve ne kadarının yeniçerilerden kaydedildiğini ise, yeni ordunun kuruluşuyla ilgili çalışmaların incelenmesi ile ortaya çıkacaktır kanısındayız.

⁴⁸ HH. 17460-A, Belgede 43 (1827-28) tarihi vardır.

HAMİYET SEZER

نوفار اشقیاسنده بدهغه اعلم واذله اذغ نه شخاصت دقریرد

اوج منا حیدر نه / باشغ ذوقی زایر نه / بکجه ذوقی اشغی اشغی

فردی جوج اذغی / بنی لالی شکجه / بصیرمه جی بلف تریف

کوکلی اذغی احمدلار / کوچ اذغی احمدلار / بدینک اذغی احمدلار

بنی زحمه لار / بکار اذغی ابراهیم / بدینک اذغی احمدلار

مردان اذغی کل اولک / کوشک اذغی کل اولک / سادره جی احمدلار

برج ذوقی نند / زیبا جی اذغی احمدلار / اوج منا حیدر نه / سادره جی احمدلار

عرسه / میل ابراهیم لار / شبنم جی احمدلار / طایغ دیر احمدلار

منفیا بدیگنه اذغی / برج صفا

نوفار اشقیاسنده نفی اذغ نه شخاصت دقریرد

اوج منا حیدر نه / اذغی غافل احمدلار / سادره جی احمدلار

سردار سادره جی احمدلار / عبدالجانی احمدلار / اذغی احمدلار

اوج منا حیدر نه / اذغی احمدلار / سادره جی احمدلار

نوفار اشقیاسنده اعلم او ناده شخاصت دقریرد

سردار سادره جی احمدلار / بریز اذغی احمدلار / کل احمد / جیفنی اذغی احمدلار / قریب بکر

سردار سادره جی احمدلار / احمدلار / شبنم جی احمدلار

Belge I

Başbakanlık Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi-17414-E

Tokat eşkiyasından bu def'a i'dâm ve izâle olunan eşhasın defteridir.

Ocağ-ı mülğa hasekilerinden Hacı İbrahim Ağa hafidi Hacı Mehmet,

Baş karakullukçu kırkbeş Mehmet,

İkinci karakullukcu Eşmecioğlu Hasan,

Kahveci Arapoğlu Ömer,

Beytü'l-malcioğlu Hüseyin,

Basdırmacı Deli Şerif,

Kürklüoğlu Ahmet, alemdâr,

Gömecoğlu Hüseyin, alemdâr,

Cânikoğlu Ahmet, saka,

Canbâz Mehmet, alemdâr,

Bikâroğlu İbrahim,

Cortu Mehmet, alemdâr,

Böcekoğlu Yusuf,

Mercanoğlu Keloğlan,

Köşkeroğlu Mustafa, alemdâr,

Hallac kahveci Hasanoglu Hüseyin,

Mandıracı Hüseyin, alemdâr,

Başkarakullukcu Kışlalı Kara Mustafa,

Ziyancıoğlu Hasan, alemdâr,

Serdengeçti ağalarından ekmekçi Salih'in oğlu Hüseyin,

Ocağ-ı mülğa hasekilerinden yaprakcı Hacı Ahmet,

Ömer, saka,

Çil İbrahim, alemdâr,

Şişeci, alemdâr,

Dağıdelen alemdâr Hasan,

Menfiyen Divriği'de olan Piç Hafız,

Tokat eşkiyasından nefy olunan eşhasın defteridir.

Ocağ-ı mülga turnacılarından serdar-ı sabık Halil,

İzmirli Ağa'nın Ahmet alemdâr- Bu iki nefer bir kıt'a emr-i şerifle Tarsus'a iclâ olunmuştur.

Taife-i merkumeye mu'in ve müzevvir güruhundan Cılızzâde Hacı Mehmet Efendi- bir kıt'a emr-i şerifle Kayseriye'ye iclâ olunmuştur.

Serdar-ı sabık Turnacı İmam Ağa,

Abdülbaki, alemdâr- bu iki nefer bir kıt'a emr-i şerifle Kastamonu'ya icla olunmuştur.

Otuzaftının ustası Civelek Mehmet odabaşı- bir kıt'a emr-i şerifle Bolu'ya menfiyen ihrac ve Dersaadet'e inhâc olunmuştur.

Zile eşkiyasından idam olunan eşhâsın defteridir.

Sabık serdar Küçüköğlü,

Boyrazoğlu Mehmet,

Kel Ahmet,

Çiftçioğlu Ali

Kızıl Bekir,

Serdar-ı sabık Dedebaşioğlu Şişman Hüseyin, alemdâr,

Ahmet, alemdâr.

Belge II

Tokat Şeriyeye Sicili-31, s. 108-109

Hedim Olmayan Kahvehaneler,

- Mahkeme önünde Musa kethüdanın kahvesi,
Mahkeme önünde Hacı Şerif kahvesi,
Subaşı kahvesi,
Gani Ağa oğlunun kahvesi-bikesi,
Bekiroğlu hanı kurbünde çubukçu Nasuh kahvesi,
Irgad bazarında Aşuroğlu kahvesi,
İmam Ağa'nın kahvesi,
Seyfioğlu Mehmet'in kahvesi,
Menfi olan Mehmet Ağa'nın kahvesi,
Kıllı Bekiroğlu kahvesi,
Haffaflar içinde Kavurucuoğlu kahvesi,
Gazzazlar içinde Hacı Şeyh Ağa kahvesi,
Kapıcı Hacı'nın kahvesi,
Pasvanbaşı Hasan Ağa kahvesi,
Sarrafçılar başında Mehmet Ağa kahvesi,
Paşa kahvesi,
Hırkacı (?) oğlunun kahvesi,
Kavaklıoğlu kahvesi,
Şerbetçi Hacı Ağa'nın oğlu kahvesi,
Taşhan içinde Dellalbaş oğlu kahvesi,
Dökücüoğlu Hasan Ağa kahvesi,
Debbağhanede Mehter kahvesi,
Bekçioğlu kahvesi,
Örtmeli önünde Hacı Bektaş Ağa'nın kahvesi,
Han önünde Çeşmekoğlu kahvesi,
Menzilci Kara Ömer kahvesi,

Başçavuşun kahvesi,
Ahmet Ağa'nın Han kahvesi,
Bikâr(Bınar)oğlu kahvesi,
Haydaroğlu'nun kahvesi,
Avşaroğlu kahvesi-Bikesi,
Saraçlar başında Yüksek kahve,
Meydanda Demirciler kurbünde kahve,
Voyvoda Hanı kapısında kahve,
Arap Osman kahvesi,
Meydanda İlbaşıoğlu Hanının kahvesi,
Horoz Müteveli Hanının kahvesi.

Hedim Olan Kahvehaneler

Kahveci Abdullah kahvesi-Esencioğlu kurbünde,
Bıyık Hasan kahvesi,
Çiftler(canker?) Ağası kahvesi,
Hafızoğlu Hasan Ağa kahvesi,
Tataroğlu Hacı Hacı Hasan kahvesi,
Tahtakala'da Abdülkadir kahvesi,
Demirciler başında Ziyani(Ziyancı)oğlu kahvesi,
Haffaflar içinde Hacı Halil kahvesi,
Kuyumcularda Recepoğlu kahvesi,
Bekçi İnce kahvesi,
Çiftler(Canker) Ağasının Osman kahvesi,
Çatal Velioğlu kahvesi,
Mustafa hamamı kurbünde Salih Ağanın kahvesi,
Sulu sokakta Çil İbrahim kahvesi,
Kör Hüseyin kahvesi,
Dağdelen kahvesi,
Küreklioğlu kahvesi,

Mutaflarda Sarı Ağanın oğlu Ahmet'in kahvesi,
Kör kulak kahvesi,
Deli Haliloğlu Hacı Mehmet kahvesi,
Paşa hanı kurbünde Çaylak Mehmet Ağa kahvesi,
Behzat'da Abduh kahvesi,
Hacı Eyubun oğlu Halil Ağa kahvesi,
Mevlevihane'nin Tekiyye kahvesi,
Gercicinin() kahvesi,
Aksuda Etoğlunun? kahvesi,
Mandal yokuşunda Mütevelli kahvesi,
Hanönünde Bakırcıoğlu kahvesi,
Debbağoğlu Halil Ağa kahvesi,
Tavil İsmail kahvesi,
Cortu Kahvesi,
Boyahane önünde Yeşil Baba'nın Han kahvesi,
Mutafoğlu kahvesi,
Tataroğlu kahvesi,
Canbaz kahvesi,
Deli Halil kahvesi,
Şadi'nin kahvesi,
Köşkeroğlu kahvesi,
Demircioğlu Hanının içinde kahve,
Çayda Kara İsmail kahvesi,
Voyvoda Hanı önünde külliye hedmi olan sıra kahveler.

Belge III

Başbakanlık Arşivi Hatt-ı Hümayun Tasnifi-17454

1826 sene-i İseviyyesi Ağustosun 9. günü tarihiyle Der-aliye'de mukim Sardunya elçisi tarafından ikinci tercümana i'tâ kılınan bir kıt'a talimnâmenin tercümesi.

Manzurum olmuştur.

Sardunyalı tarafından çünkü bu vechile izhâr-ı memnuniyet ile tebrik olunmuş bu suretde hizmet-i riyasetden dahi iktizâsına göre mucib-i mahzuziyet olunduğunu ma'an cevap verilsin.

Sardunya tercümanının elçisi tarafından kendüye virilen talimnâme olmak üzere hizmet-i riyâsete takdim eylediği kâğıdın tercümesi olup Devlet-i aliyyelerinin ahvâl-i hazırasından Sardunya kralının memnuniyeti ve resm-i tebriki mutazammın olmağla manzur-ı hümayun-ı mülükâneleri buyurulmak için arz ü takdim kılındığı rehn-i ilm-i alileri buyuruldukdâ emr ü ferman hazret-i men leh'ül-emrindir.

İki mah mukaddem Der-aliye'de vuku'u bulan vakı'a-i hâilenin keyfiyetini ve netayic-i hasenesini ve şevketlü padişah-ı enâm hazretleri cânibinden zuhur iden sebat ve ikdâm ve şecâ'at-ı hümayunlarını ve nüfus-ı kesire-i vâfirenin cânib-i hümayunlarına itâ'at ve inkiyâdlarıyla bu kadar seneden beru fesâd ve tuğyana ictisar ve Devlet-i aliyyenin mesâlih-i külliyesine mani' ve müzahim olan askerinin mahv ve izâlesini ve müceddeden inşası lazım gelan Asakir-i Mansure-i muntazamanın ta'limlerine keyfiyet-i ikdâmıların bundan akdem devletim tarafına tahrir olunarak bu def'a mu'ahharen gelen kuryer(kurye) ile ba-tahrirât cevabı gelub mefhumunda haşmetlü kralımız kaziyye-i mezkureden gayet memnun ve mahzuz olarak Devlet-i aliyyenin dost-ı muhlisi olmak takribiyle Devlet-i aliyyenin fer ü şevket tezâyüdüne bâdi ü bais olan iş bu ahvâl-i mezkürenin tebrik ve tehniyesini Devlet-i aliyyeye iblâğ ve ifadesini emr ü tenbih birle haşmetlü kralımız tarafından bi'l-me'mure ve taraf-ı dâ'iyânenmeden bi'l-asâle Devlet-i aliyyenin bu gûne hareketi ve böyle bir vakt-i nazikde ve ba-husus Rusyalu ile kat'-ı münâza'at hengâmında Devlet-i aliyye cânibinden zuhur iden ferâset ve nezâket ile sebât ve kıyâm ve Rusya'nın ahvâline vukuf-ı tammı var gibi hareketi yeniden ne derece miknet-i vukuf vireceği şaibeden ari olduğunu makam-ı riyasetpenâhiye varub bu cümleyi ifade ve efendi-i müşarünileyhin dahi devletim nezdinde hürmet ve i'tibarı ne derecede olduğu vurud iden tahri- ratımızdan müstefâd olduğunu ifade idesiz deyu masturdur.